

Розділ II

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГРАМАТИКИ

УДК 811:81'25+32 Вікторія Бабюк

(Київ)

ПЕРЕКЛАД ТА МОВНА ПОЛІТИКА ЄС

Статтю присвячено аналізу мовної політики та ролі перекладу в Європейському союзі в контексті мультилінгвізму.

Ключові слова: політика, переклад, мультилінгвізм.

The article deals with the analysis of the language policy and translation/interpretation within EU in the context of the multilinguism.

Key words: policy, translation/interpretation, multilinguism.

Глобалізація як процес руйнування інформаційних кордонів та поглиблення транскордонної співпраці змінює характер мовної комунікації, передусім завдяки зміні її просторово-часових і особистісних характеристик. Застосування сучасних інформаційних технологій дає змогу долати часову і просторову відстань між учасниками комунікації, забезпечуючи їй високий ступінь інтерактивності. Це стосується насамперед одномовної комунікації, яка тепер відбувається не тільки в реальному, а й у віртуальному часі і просторі. Кількість одномовних комунікативних актів постійно зростає, у тому числі внаслідок поширення глобальних мов, головно англійської. Двомовність/багатомовність поступово стає неодмінною ознакою людини XXI ст. Знання однієї-двох глобальних мов поряд із рідною дає змогу підтримувати міжнародне спілкування без допомоги перекладача-посередника. Виникає запитання: чи залишиться у цьому контексті поле для опосередкованої дво-/багатомовної комунікації, якою є переклад? Відповідь на нього не є однозначною [1, с. 169].

У ході розширення ЄС постало питання більш серйозної розробки засад та впровадження політики мультилінгвізму в межах європейських інституцій. Кількість мовних комбінацій є дуже великою, що призводить до уповільнення процедури перекладу, супроводжується нестачею компетентних виконавців перекладу та призводить до значних фінансових витрат. Існує також спокуса зменшити кількість мовних комбінацій та залишити переклад лише основними робочими мовами. В той час як регламент європейських інституцій вимагає дотримання мовної рівності та розмаїття, реалії та прагматизм здебільшого вказують на необхідність зменшення використання всіх мов в інституціях ЄС, кількість яких з часом тільки зростає. Проблема постає у тому, щоб віднайти справжній баланс між офіційним мультилінгвізмом та обдуманим плуралінгвізмом, уникаючи феномену монолінгвізму, який вважають "не лояльним", культурно та політично не коректним.

Із розширенням ЄС до 27 членів гостро постала проблема обігу мов держав-членів в європейських інституціях та в просторі спільного ринку. Статутне право будь-якого громадянина країни, що

входить до ЄС, гарантує спосіб одержання текстів документів (правових норм, статутів та регламентів, директив тощо) його рідною мовою, що призводить до видатків на усний та письмовий переклад, які щорічно виростають у неймовірні суми, необхідні для того, щоб забезпечити рівне функціонування 23 офіційних мов, які разом дають більш ніж 400 мовних комбінацій. Відповідним інстанціям було доручено переглянути політику мовного плюралізму в контексті нових економічних реалій, та зробити її більш ефективною. Так, наприклад, у 2004 році було здійснено 2,1 мільйони сторінок перекладу, а загальний бюджет перекладу сягнув 800 мільйонів євро [2, с. 355].

Основним завданням у мовній політиці ЄС стало забезпечення цілісності, зрозумілості та прозорості фундаментальних текстів документів об'єднаної Європи, прозорість спілкування на теренах європейської спільноти. Не зважаючи на намагання уникнути нерівноправного використання якоїсь однієї мови, реальні факти свідчать про використання в більшості випадків англійської мови. 51% мешканців ЄС вільно спілкуються англійською мовою, що підкреслює різницю між правовим плюрілінгвізмом та прагненням до монолінгвізму в реальному повсякденному житті. Англійська мова також є основною робочою мовою більшості європейських інстанцій, рад, робочих груп, комісій тощо. Тенденція до монолінгвізму пояснюється відносною простотою спілкування цією мовою та значними фінансовими заощадженнями.

Стосовно інших робочих мов ЄС слід зазначити, що їх використання дозволяє здійснити певне збалансування і водночас дотримуватись політикокультурної етики в мовній політиці. Основна перекладацька робота здійснюється французькою та німецькою. Користування цією обмеженою кількістю мов дає невелику кількість мовних комбінацій, дозволяє уникнути семантичних розходжень у лексиці, а саме сприяє прозорості лінгвістичного трансферу. Однією зі складностей, що пов'язані з застосуванням політики багатомовності є складність вибірки текстів для перекладу залежно від стратегічної цінності останніх.

Частково позитивний економічний аспект використання англійської мови нівелюється необхідністю у близькому майбутньому вкладати кошти в національні освітні системи за межами Об'єднаного королівства та Ірландії, а також необхідністю переходу на ресурси цих країн – навчальні і педагогічні матеріали, лінгвістичну експертизу. Критиці піддається і можливе виникнення дискримінації по відношенню до кадрів, для яких англійська не є рідною мовою, адже під час винаймання на роботу ключовим фактором стає не лише просто рівень володіння мовою, а й уміння вести цією мовою переговори і відповідальні зустрічі.

Зі вступом до ЄС скандинавських країн використання англійської зросло ще більше, що занепокоїло певні країни, зокрема Францію. Постає необхідність у сприянні розповсюдженню французької мови на теренах європейської спільноти шляхом мотивування вибору для вивчення французької як другої мови, особливо в країнах, що приєдналися до ЄС нещодавно, організації мовних стажувань тощо.

Мовна політика ЄС свідчить про надзвичайну важливість вивчення мов в інтеграційних процесах. Зростання вагомості цього питання відобразилось і на структурі Єврокомісії: з 1 січня 2007 року було створено окрему посаду комісара ЄС з питань мультілінгвізму, яку на теперішній час обіймає Андрула Василіу. Вона очолює Генеральний директорат Єврокомісії з письмових перекладів, Генеральний директорат з усних перекладів та офіс офіційних публікацій Європейських спільнот, керує відділом політики мультілінгвізму в генеральному директораті з питань освіти та культури.

Вартість перекладів, здійснених протягом 2007 лише тільки в межах Єврокомісії року, сягнула 302 млн. євро. Фактично кожний громадянин ЄС сплатив за мультилінгвізм 0,63 євро на рік. Однак, в цілому вартість усних та письмових перекладів становить трохи менше одного відсотка від загального бюджету.

Із метою забезпечити потреби в перекладі простих громадян ЄС було створено спеціальну версію програмного перекладача, який гарантує доступ до документів всім бажаним. В її базі даних – мільйон слів та усталених виразів. Усі мешканці Європи можуть читати та перекладати документи на будь-яку зручну мову, навіть таку рідкісну як ірландська.

За пропозицією Генерального директорату з перекладів створюється європейська магістерська програма підготовки перекладачів для роботи в ЄС.

У 2002 році відбулась знакова подія відносно мовної політики. На Барселонському саміті Європейської ради глави держав та урядів заявили про впровадження в освітні системи країн-членів принципу “рідна мова плюс дві іноземні” та “індикатора лінгвістичної компетентності”. Він передбачає вивчення щонайменше двох іноземних мов з раннього дитинства та повинен стати частиною діяльності закладів шкільної, університетської та професійно-технічної освіти ЄС. План дій “Сприяння вивченню іноземних мов та лінгвістичній різноманітності 2004-2006” базувався на трьох стратегічних сферах: вивчення мов протягом життя, покращення викладання іноземних мов, створення сприятливих умов для вивчення мов. Цей план включав 47 конкретних пропозицій для дій Єврокомісії на два роки, відповідно до яких проводились наукові дослідження, конференції, семінари, присвячені мовним проблемам; спонсорувалось відвідування студентами курсів з мовної підготовки, надавались гранти викладачам іноземних мов тощо. Було реконструйовано мовний портал “Європа” (<http://europa.eu/languages/en/http>), значно розширено програми Socrates та Leonardo. В їх реалізацію було інвестовано близько 150 млн. євро, що на 66% більше в порівнянні з 2000–2002 роками. Мовна політика стала однією з пріоритетних у нових програмах ЄС на 2007–2013 роки [3].

Не в усіх країнах ці заходи проходять з однаковою інтенсивністю. Наприклад, вивчення іноземних мов стало інтегральною частиною реформи національної освітньої системи, що була прийнята парламентом Болгарії в 2006. Фінляндія також планує здійснити зміни в своїй системі відповідно до мовної політики ЄС. Уряд Угорщини ввів стратегію викладання та вивчення мов під назвою “Світові мови”. Ця програма передбачає збільшення в декілька разів фінансування вивчення іноземних мов в школі, проведення року інтенсивного вивчення іноземної мови в сфері обов’язкової освіти, новий іспит після закінчення школи, збільшення на 40% навчального часу тощо. З 2003 року реалізується національна мовна стратегія в Великобританії. Вона передбачає вивчення іноземних мов всіма віковими категоріями громадян, освіту для дорослих та вивчення мов в університетах. У школах вводять “Європейські секції”, в котрих учні зможуть вивчати більше мов. Деякі з цих ініціатив мають форму пілотних проектів, які з часом будуть уведені в освітні системи. У Німеччині, Нідерландах, Франції, Фінляндії та Австрії вводиться сертифікат “Сертилінгва”, в якому визначається мовна компетентність учня, що доповнюватиме шкільний атестат.

Щорічно 26 вересня в ЄС проводиться Європейський день, який має на меті прийти від популяризації мультилінгвізму до вивчення громадянами ЄС іноземних мов протягом життя та неурядової співпраці.

Дослідження громадянських настроїв “Європейці та мови”, проведене Євробарометром у 2006 році, свідчить, що вже сьогодні lingua franca для європейців може бути англійська мова. Вона залишається найпоширенішою мовою в Європі. Як рідною (13%) або як іноземною (38%) нею володіє 51% європейців. За нею йдуть французька та німецька (по 14%), іспанська та російська (по 6%). 77% європейців погоджуються з тим, що в якості першої іноземної мови їхні діти повинні вивчати англійську. 90% учнів середніх шкіл усієї Європи вивчають саме цю мову.

Перспектива домінування англійської мови в комунікації суспільства примушує євроінтелектуалів говорити про необхідність заохочення європейських громадян до вивчення другої мови, яка не є мовою міжнародного спілкування. Вони запропонували концепцію вивчення легкої для засвоєння іноземної мови, можливо, близької до рідної мови. Фактично вводиться концепція другої рідної мови зі школи із продовженням вивчення у вищому навчальному закладі.

Таким чином, у мовній політиці ЄС спостерігаються дві тенденції. З одного боку, необхідність гарантувати мовну рівність та мовне розмаїття призводить до зростання ролі перекладу в системі європейських інституцій, а з іншого боку, прагнення до економії фінансових витрат на переклад супроводжується зростанням впливу глобальної мови, а саме, англійської, та необхідністю заохочення громадян ЄС до вивчення декількох мов, що в подальшому, можливо, приведе до згортання перекладацької діяльності.

В Україні мовна політика повинна здійснюватись саме з урахуванням перспективи євроінтеграції, особливо сьогодні, коли наша держава знаходиться за крок до підписання угоди про асоціацію, що може стати своєрідними поштовхом для майбутнього членства в ЄС. Стати повноправним членом ЄС Україна зможе за двох умов: якщо українські громадяни матимуть вільний доступ до документації ЄС та інформації про ЄС, та за умови реалізації ідентичної європейській політики навчання іноземних мов. Створення потужного центру перекладів міжнародної документації, реалізація скоординованої мовної політики на державному рівні сприятимуть інтеграційним процесам між Україною та ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чередниченко О.І. Про мову і переклад / О.І. Чередниченко. – К.: Либідь, 2007. – 248 с.
2. Michel Krzak. Traduction et politique des langues dans les Institutions Européennes / Krzak Michel // Plurilinguisme, interculturalité et emploi: défis pour l'Europe. / Sous la direction de François-Xavier d'Aligny. / Ouvrage publié par l'Observatoire européen du plurilinguisme. / L'Harmattan, 2009. – P. 352–357.
3. EU Language Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/index_en.htm. – Назва з екрану.